

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. I

Fylke: Nordland.

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Beiarn.

Emne: Franspark av hoi.

Bygdelag:

Oppskr. av: Foug. Steen.

Gard: Frans

(adresse): Højart, Beiarn. G.nr. 45 Br.nr. 6

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Når tinnæs li og fjeldgards og sidedale, består den dyktede og dyktbare jord i hoveddalføret i Beiarn for det vesentligste av gammel havbund. En mil ute i fjorden, sverres fjorden sammen av høie bratte fjell, så den dannes for brange krokete sund, Krokisund og Herisund. Nåren en svart hals kveld sterner inngjennem sundene, synes de som "Lampstaken" går i hore bratte fjellveggen, en renner at rosen skal riuge sakte fort i maskinen, men plusselig sees en mulighet for å slippe igjennem, noret legges hard styrbord og den lille fjordhålen gir gjennem det stille vannvare havvandet inni bredere og rammeliger farvand.

Omme brange krokete fjellparten fram is tidens utalle årvisker lange "fimbervinter" til å holde sine veldige ismasser iro, så disse ikke fik grave med sig de løse jordlagene og føie dem ut i havet uten for hys den

129
saw den fik gjøre så mange andre steder
i gamle Norge. Når landet hevet sig
og havet trakk sig tilbake, grov Beid-
elven sig ned i den gamle havbeiden
og de karakteristiske "Mæne" blev
stående igjen. Tvers over mæne står
elver, bekker og kjeldsitt litt eller litt
breie eller smalle smådale, alle eller
saw de hadde vane færing og smalt
til. Menneskene flyttet inn litt eller
hvert for å bygge å bo, rydde akre og
eng, eller høste de gress saw vaks i
villmarken til lårberging for krea-
turene den lange vinter igjen.
Vi blev trakk av kløvede og menneske-
fot. Noie primitive gårdsveier blev
gravet inn i bakkene eller en klarte
sig med de naturen hadde latt tilbake
forden, så transportveiene, fra nedest
i bygden til de øverste li og fjeldgårde
og sidedale, saw blev bebygget, var de
samme inntil de begynte med veibygg
og gjennem hoveddalføret i 1860 årene.
Først som senere byggedes veien opp gjem-
men dalen til den øverste gården i
bygden, 56 km. fra fjordkanten. Den
første som arbeidet vogn her i bygden,
var en som kom syd fra, og het "Ole",
han blev i dagli tale kalt Vogn-Ole.
Den første han arbeidet vogn til var:
Peder Pedersen, Karsas, 1823-1908, og den
 neste han arbeidet vogn til var:
Jens Olsen, Tolla, 1829-1889. Dette var
 omkring 1870 eller litt før.

Lars Pedersen, Osbak. 1823-1902, lærte
 kunsten å lage vogner av Vogn-Plå, og blev
 en dyktig vognmaker, foruten å være en
 dyktig smed. Før kjøreveien opp gjennem
 dalen blev bygd, var kjøreredskapene de
 samme samme som vinter. De sam-
 mereu benyttes: Drag og haislede.

Om vinteren benyttes Skalling, veslede
 (vestle) og Vaggelslede. (Vaggelslede)

Vaggelslede var en lettere slede, en ve-
 sleslede og benyttes til haitkjøring
 og annen lettere kjøring.

1) På husmannsplassen og mindre gårder hvor
 de ikke har hest, var og er her sænget,
 berbare og kjelken de almindelig brukte
 redskap. Trillebare var lite brukt i
 tidligere tid her, og er ikke almindelig
 brukt nu heller. De som har anledning
 til det står i utmarken fremdeles.
 Store gårder har stallet med utmark-
 slatten litt eller hvert saue innmarken
 blev opdyrket, men flere gårder har inn-
 marken delt i to eller flere beiger
 og der hvor brausparten er for ladd eller
 vanskelig sammens tid har de utslær
 (Tjytkjer). De som ikke eier hest, berer
 hait på ryggen ved hjelp av ber-
 sår, eller på berbare. De som har
 trillebare bruker også disse.

2) Trauspart av hait til kirkeplassen,
 (her brukes nu sjelden haitstak, eller "stang-
 se" som den kaldes her, for var stangsele
 nok så almindelig) hest eller til Tjytkjer,
 foregår alt eller som de naturlige

Nilhåre og hjelpevidler er til. Er de
brakken, slivnet og vanskeligt å kamma
frem, heres håiret frem ved hjelp av tån,
eller å kjeme de passende store kjemer,
(håire) og heres de ved hjelp av riven.

Beudel brukes i et knipetak når devikke
er tån for hunden og av tunden er for
lang og herreilig til å heres det frem i
kjemer. Der hvor de er brakket og
uaculunde given mark brukes alltid
slac av unge kveer. A traus portere hoi
på den måte kaldes å slac hoi, eller også
sies de: å drag hoi eller gras. Mengden
av hoi på en slac kan vare op til et lass
hoi, hvor de er lagligt og godt å dra.
Beudel lagedes alltid på de viset, at en
skar sig med kallekviren en passende
ung-bjork, kaus kristene i kappene
sammen så de blev en lække, kjemel
håiret i faste kjemer, la på såmeget
hoi sam en regel med å kume there
i en "slanghoi". Båiret bykenden av beu-
delen over håiret og stak den gjemmen
lækken og presse håiret såmeget sammen
sam muligt, tatt med håire hånd i
bykenden på hendelen og med venstre
hånd i håiret og sluge den oppå
venstre skulder. Derfor kaldes den måte
å heres på, å heres i slanghoi. Var håiret
~~litt~~ forholdsvis tung og en anden var
tilstede, hjalp denne til å få håiret
opp, eller var de å sette sig med, plassere
bykenden av hendelen over skulderen
og så reise seg opp med håiret.

Når de gjelder tyngere hâihering,
brûkes alltid tau, Pa legger tauet
dobbel, hver part litt fra hui av den,
kjerner hâiet med rivem og legger på
hvert tauet såmeget en ser en kan here,
setter seg med ryggen mot båren, tar
bûkken av tauet over hodet, tar sjunkel-
endene som legger på hver side på marken
opp og stikker gjennem bûkken som er
satt over hodet og binder baren fast
på ryggen på vanlig måte.

Er båren virkelig tung, får den som
bærer hjelp, viss de er flere sammen, enten
ved å ta i armene og brette til foran,
eller mest almindelig, å løfte opp i
båren bak på. Ja, barua er alltid med i
hâisammen og hjelper til. Ja, "suårsetk"
som den kalles her, for trau part av
hâi, er almindelig kjent. Den laved som
gror nok av gammelt suår, men de
var ikke i almindelig bruk før 1900
sallet. Her er ikke no særskilt navn
på trau part av hâi i suårsetker.

På brakkente steder brûkes hâipeskøy,
men de er få steder den brûkes og kjent
i yngre tid, omkring 1890. På mange
steder her brûkes på brakkente steder,
de såkalte "Flâi bakker". Hvor skogen
fra gammel ^{er ryddet} tid er en gate oppgjennem
brakkesten liu og hvor jorden er
skrapet rett grûnnet trau part av
ved og tømmer gjennem en soge
manus eldre så det for det meste er
bare fjeldgrûnen i gjen.

Der brukes ikke, kiperi for hering av h ai.
 Der brukes b ide lilleb arer og hele b arer,
 men i eldre tid var s au for mest
 lilleb aren like i bruk her. Ja der
 spiktes p a to st aker p a hver side p a
 Lilleb aren for   holde p a h iet.

Lilleb aren kan vare lavet spesielt
 for transport av h ai, h ais kker og kasser,
 bare med et Brett spikret p a lilleb ar-
 armene og for nedre enden av brettet
 med j ulet, et mindre Brett spikret
 vinkelret opp for   holde p a de s au
 skal dras. Der benyttes s au oftes et
 gj ret u til   binde fast h iet p a
 Lilleb aren med, for   f a mest nytte
 med n ar der transporteres t al h ai.

En svarvending benyttes ofte til
 hering av h ai og ugsl t gres, (s au skal
 transporteres til hesjer eller t rkeplass)

to st aver uten tverrbrett, men herb aren
 s au benyttes  r eller  r, har alltid p a-
 spikret tverrbrett. B aren vil alltid
 eller ligne de vokse i deres arbeide og
 brukes lilleb aren og hele b aren til trans-
 port av h ai og annet s a godt de kan.

En anst evne h aitang for hering av
 h ai, er s a hvill jeg kjemmer til, utkj ent
 her i bygden. P a en vanlig herb are,
 n ar h iet er fast og godt kjemmet
 med rive, h es av to menn opptil et
 fjerdedelts lass h ai. (vogubas)

3) H ais nnen er de alltid bev elt.

Viss st alle teigene er for langt v ek
 eller kj aringen p a s ammen f re er for

her verligt, lagres høiet inni utløer
 (sjøpjet) og kjøres hjem på vinterføre.
 4) Fjelljølet vogn til høikjøring er lite
 brukt her. Sam tidligere nevnt, var
 her ingen sam eide eller brukte vogn
 for bebyggningen begynte i 1860 årene.
 Før den tid var her en lakk ride og kløv-
 vei, som man til nød kunne kjøre
 på med Præg. Til høikjøring bruktes
 da Vaggelsleden, som bruktes fremdeles
 på steder hvor det ^{er} vanskelig å kjøre
 med vogn. Oppjennene mange av de
 fjellvike smådaler, fjell og ligårder
 som ofte er dårlig forsynet med veier,
 er sleden fremdeles det mest hendige
 og sikreste transportmiddel for høi og
 rånes. Siden vognen som i almindelig bruk,
 brukes alle langvogn til transport av høi,
 der hvor de er uaktuende fremkommelig
 med vogn. Per kalles langkjerra alltid
 for høivogna, selvom den brukes til mange-
 slaks annen kjøring. Før første tiden
 langvognen som i bruk, kalte de gamle
 den for jultsleden, men ikke en længe.
 Vanlig jultslede med veier og jult, er
 utkjent her. Høisleden brekke som
 vanlig slede, ca 2 m lang og 80 cm bred.
 Lengden kan variere endel.
 Høivogna kan vere 4,40 m lang ^{med skjerner} og vanlig
 vognbredde, 1,25 m. Lengden på disse ^(vognen)
 kan også variere endel, de kan vere
 kortere viss de er gårder som har bakkel
 og tungvint land å kjøre i. (Ljerner 1,70 m)
 Per brukes ikke skaning (drag) under

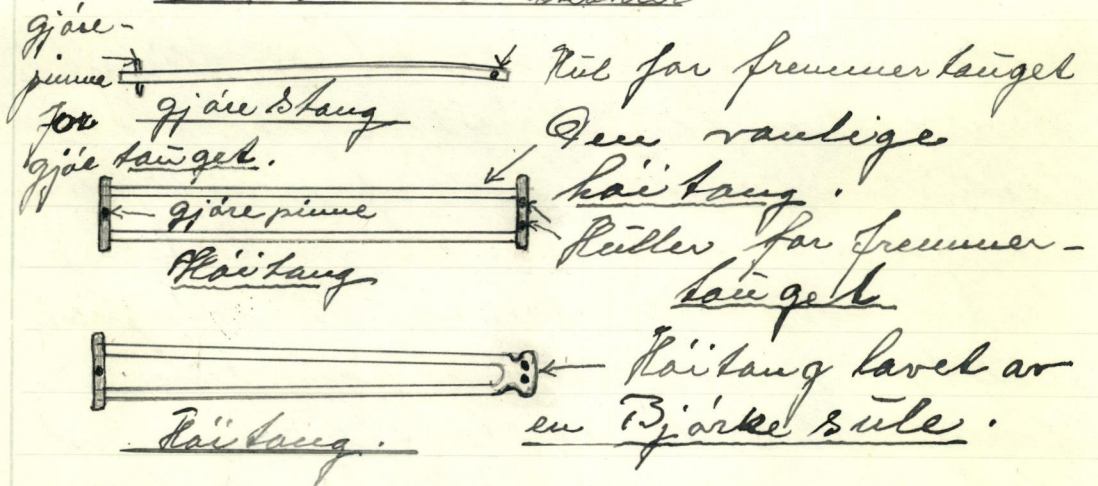
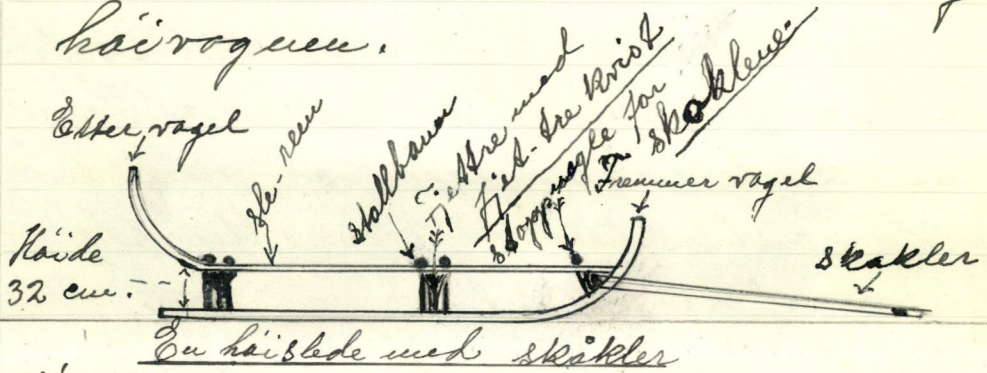
meiene på steder som brukes som
 sammenen. Når meiene blir slitt,
 legges der traporinger under, og det fast
 ved tra og ler, i ganske dager.
 Da spiker korn i hånden, blir faringene
 spikret fast. Når jern, senere stål,
 kjemligt til skaning (drag) under stede-
 meier, kunne fies kjøpt for en rimelig
 pris, blev alltid meiene under steder
 som benyttes til vinterbrukt, for og
 med drag. (skaning) Noe forhind for enkelte
 veier for kjøring med stede eller vogne,
 er her ikke. Dragvogner (håivogner,
 er alltid for og med korn to jøl)
 brukes både til hai og karukjøring.
 Til hai kjøring for og med håivogner
 med grind! Tidligere benyttes hai-
 tang. Nu benyttes hai tangen korn
 når det kjøres inn korn. Grinden til
 innkjøring av hai, kom først litt
 eller hvert i bruk omkring 1910 her.
 Hai grinden er alltid rektangulær fir-
 kantet, som består av fire rammer av
 tra. Hårene kan variere endel.
 Rammene på langsiden er innvendig
 for og på tvers med snorer eller
 ståltråd, som er stukket gjennom
 huller, som er boret gjennom ramme-
 stene opp og ned i passende avstand
 fra hinanden for å holde på haiet.
 Innsidene på hai grinden, er for-
 og med spiler iblandet for tra.
 For hai grundene blev tak i bruk, blev
 haiet kjøret med "rive" i passende store

Kjerner og lass på hoi-roqueu, lagvis i
 rasser oppå hievanden, men en lå oppi
 lasset og trykket de sammen ette hvert
 som hoi kjernene blev lagt, sit der blev
 såmeget hoi som der kunne rømmes
 på roqueu. Så blev lasset gjort med
 hoi-lang. Hoi-roqueu og greiden for kjæring
 av hoi på brakkene li og fjeldgårder, er
 i størrelse innvirket etter de stedlige forhold.
 Veksten av hoi-lasset varierer etter størrelsen
 av redskapen og de stedlige forhold.

En et hundrede mila op til tre hundrede.
 Naen regel for størrelsen av de aller siste
 lasset var de ikke. De lå noe hoi legge
 igjen var de ingen regel for, men en
 skulle helst ikke dra riven etter sig
 når gresset var raket av marken, for
 de strå som vanligvis lå igjen, skulle
 "hålderen" ha. Tria kjelle lass blir gjort
 bare med et tau. Hoi lass med stang.
 Hoi kjæring med slede for sammekjæring
 blev gjort med stang. Den var festet
 foran med et tau, som var hündel fast
 med den ene ende, f.eks. på høire side
 fremme på sleden og stukket gjennom et
 hull på forenden på stangen, og festet
 på venstre side foran på sleden. Lengden
 av de dobbelte ^{tau} blev da regulert etter
 størrelsen av lasset, ved å karke inn på
 tauet foran. Bak blev hevdet et
 enkelt tau, som var festet på midten
 bak på sleden, og blev under kjæringen
 lagt over bakenden på stangen, der
 var forsynet med en brett pinn for å

holde tænet på plass og for å feste tænet til når lasset var ferdigjært. I stedet for stang bruktes også høitang. Til høitjøring på vinterføre, bruktes ofte en større slede. De tilfelde bruktes alltid høitang til å gjøre lasset med.

Da de begynte å kjøre med "vogner", og de gaes anledning til å kjøre større lass, brukte de høitang. Måten å gjøre på var den samme som for "stang". Da de begynte med høigrønder til høitjøring, brukes disse både til høisleden og høivogner.

Den firjulede høivogner og langvognene som er bare to jule tinner, er av utseende slik som de vanligvis er andre steder i landet, som et. på gårdene i nærheten av Oslo.

Tængel foran på høitangen kalles fremmer tængel og tængel bak for gjøre tængel. "Det kan en feste lasset med

Kaldes altid for Gjøre-tæget.
 Den brukttes i almindelighed som gjøre-tau,
 ikke tau, men lar-reip til at gjøre
 med bakk på lasset, og i eldre tid også
 som fremmer-tau. Forøvrig brukttes lar-
 reip til all slags gjøring.

At den skulde være noe bestemt for-
 hold mellem hait-takken og lasset
 eller mellem sammerlass og viker-
 lass, er ukjent her. De var i en
 regel i så måte. Den brukttes kunns
 en hest for hait-lasset. Den brukttes kunns
 en hest for hait-lasset en også.

5) Ved felles slakt kjøpte hver enkelt
 sit hait, eller at det var delt, slik som
 de syvdes del passer.

De heiger som blev slakt i felles-
 skap, blev kalt for „kopa-eug“.

Den blev hait et delt ved at kjømses
 stunt. Til at dele haitet med kjømsing,
 blev valgt den som en av brodde
 hadde sikreste hændlaget, forat
 delingen kunne bli så riktig som
 mulig. En kjøms hait, var såmeget
 en kjøms her ved hjelp av riveen.

Haitet blir kjøms, ved at sette en
 fast i mål at rake haitet inn til i bein
 dotter, så fast det lar sig gjøre, og så
 meget en ser en kan her ved at sette
 rivehodet på kant, å løppe med riveen i
 haine hånd og gripe inn i haitbæren
 med venstre hånd.

Haitet kjøms kjøms fra utslakken
 i februar - Mars.

Viss de en sjelden gang hever, at det er så meget sue, at hver enkelt ikke kan kjøre til sine utslåtter når det passer dem, (De fleste har forholdsvis kort vei til utslåttene) samrår de sig om å kjøre høi sam tidig, viss de har utslåttene i nærheten av hinanden, uten at nogen særskilt bestemmer tiden. Ved vei-brøitingen, kjører hver enkelt, hvert sit stikke foran, så der skiftes om å kjøre hvert sit stikke først.

b) Som ovenfor nevnt, ved å kjøre høiet hjem på slede.

Redligere ved å kjøre høiet og legge det lagvis opp på hivanen på sleden, og en lar apple i lasset å trykke det sammen til en litt full lass, og så kjøre det med høislangen, eller nu, å lesse det i høigrunder, som blir vråkket så fullt av høi som de kan gå i den, eller det blir drad hjem på kjelke pakket i kandedekker eller snødekker.

Viss de er meget sue og veien er brøitet er det om å kjøre at få høiet hjem fra utslåttene så snart som muligst. Ellers kan de gå flere dager mellom hver kjøre dag, får all høiet er kommet hjem.

Parti fra Osbak - Beiarne

Parti fra Arstad, Beiarne

Parti fra Moljord, Beiarne